

Bányai Elemér

(Zuboly)

Írta: Papp Viktor

A Világosító Szent Gergelyről elnevezett szamosújvári örmény katolikus árvaház bánatszínű kis lakói mindig epedve várták a vasárnapot. Hátha kiviszi őket jó ebédre valamelyik rokon, barát vagy ismerős. Néha egész üres volt estig az intézet. A mozgékony, tűzeszű Bányai Elemérért is eljöttek néha a rokonok s hogy a tízéves gyermek minél jobban tölthesse el az ünnep délutánját, megengedték neki, hogy játszótársat hozzon magával az árva fiúk közül. A kis Elemér élt is az engedelemmel s fiatalabb társát kézenfogva, dédelgetve vitte rokonaihoz. Komor, hallgatag és feltűnően ügyetlen gyermek volt a játszótárs. A nagyok csodálkoztak a választáson s néhány kedélytelen vasárnap után megkérdezték Elemértől, miért hozza magával mindig ezt a fiút, hiszen ezzel játszani sem lehet...

A gyermek élénk arca elkomorodott, sűrűn pislogó, mély szemét elfordította a kérdezőktől s halk, meleg szóval csak ennyit mondott:

— Mert Jani nem kell senkinek, ha én ki nem hozom, minden vasárnapját ott bent töltené.

Egy alkalommal Elemér rokonaitól új szalmakalapot kapott. Janiról megfeledkeztek. Estére, mikor a két gyermek az árvaházba visszatért, Jani fején volt az új kalap.

Ez a gyermekszív évek nőttén jóságban és szeretetben terebélyesedett, lombosodott. Sokszor csaknem a bűnös könnyelműségig.

A nagyszívű embert rendszerint felfalja a nagyváros. Örökös martaléka a fájdalomnak s folytonos riadozásában alig talál pihenőhelyet.

Az élet termi s maga az élet pusztítja el idő előtt az olyan jó szívet, mint amilyent Bányai Elemérben küldött közénk. Az árvaház hidegsége nem lankasztotta lelke melegét, különös, árva élete csak csiszolta ezt a gyémántot, melynek fénye, árvává lett országunk dicsőséges áldozati oltárán, a harcmezőn, lobbant utolsót. Elvesztésén szavunk nem torzul el a fájdalomtól, mert fanatikusan hiszünk az ő elképzelése szerinti szabad, független, szépséges Nagymagyarországban, melynek fogantatási percében, azon a háborús nagypénteken, azért hagyott el minket, hogy példájával is siettesse feltámadásunkat.

A szeretet bajnokát szerető népe szeretetébe fogadta.

Szamosújvárott, örmény katolikus szülőktől, 1873 augusztus 22-én született. Atyja, ifj. Bányai Tivadar, városi alkapitány volt. Eszes, olvasott, közszeretben álló, melegszívű ember.

Anyja, születet Ballá Katalin, finomlelkű, ritka szép asszony. Öt gyermekük között Elemér volt az egyetlen fiú. Korán árvaságra jutott. Édesanyja hét, édesapja 10 éves korában meghalt. Gyámja, Bányái Károly, szamosújvári kereskedő, nőtlen lévén, a fiút a Világosító Szent Gergelyről elnevezett árvaházba adta, ahol négy évet töltött. Innen két évre a máramarosszigeti református líceumba került, majd a kolozsvári piarista főgimnáziumba, ahol 1893-ban érettségét tett. A következő évben leszolgált önkéntességét s tiszti vizsga ja után visszatért szülővárosába, hogy kenyérkereseti pályán próbálkozzék. Volt közjegyzői irodában, adóhivatalban, de tudásvágya az egyetemre vonzotta. 1896-ban beiratkozott a kolozsvári egyetem bölcsészeti karán a magyar és francia szakra, miközben kenyerét újságírással kereste meg. ötévi kolozsvári tartózkodása alatt a Magyar Polgár, Kolozsvári Lapok s az Újság munkatársa volt. 1901-ben avatták doktorrá s tudori értekezéséül Lisznyai Kálmánt választotta. Komoly, magvas tanulmánya egyike ma is a magyar irodalom megbecsült esszéinek. Diplomájával zsebében, ismét hazakerült, ahol megalapította a Szamosújvári Közlöny című hetilapot s elvállalta annak az árvaháznak felügyelői állását, amelyben gyermekként nevelkedett. Az élet örök árvája parancsolni akart ott, ahol gyermekkorában annyi keservvel élt. Parancsolni akart jóságból, hogy a kis növendékeknek jobb dolguk legyen, mint neki volt. Ezt a célját egyesztendei működésével el is érte. 1904-ben a feleségével, Czeh Júliával felköltözött Budapestre. Sok gonddal és nélkülözéssel éltek. Bekerült a Nemzeti Múzeumhoz díjnoknak s elkezdett dolgozni a budapesti napilapokba és folyóiratokba. Eleinte névtelenül, majd Zuboly álnév alatt, melyet azért választott, mert mint Zuboly a „Szentivánéji álomban, a toll munkájának minden becsületes szerepére vállalkozott. A Pesti Napló és a Vasárnapi Újság Zuboly aláírású cikkei másfél év múlva álnévét nemescsengésüvé tették. Nehéz anyagi helyzete szorgalmas munkájával sem változott s hozzákapcsolódott még súlyos családi baja. Felesége állandóan betegeskedett s néhány hónapos kislányuknak elvesztése után meghalt. Zuboly férfiasan túrva a csapásokat, rendíthetetlenül dolgozott tovább. Dolgozott és folyton tanult, mert ez a jó újságírónál elválaszthatatlan. A Tolnai Világtörténete számára megírta a magyar történelmet és Napoleon korát, mely több vaskos kötetnyi munka. Minden lapba írt, mert minden lap örömmel közölte cikkeit, de állandóan egyikhez se kötötte le magát, mint „szabad hajdú” — ez az ő kifejezése volt — vívta meg mindennapi csatáját a holnap kenyeréért. Aránylag legtöbb időt a „Magyar Nemzet”-nél töltötte el, melynek egyfolytában három évig (1910—1912) volt munkatársa.

Zubolynak a háború kitörésekor az első mozgósítási parancsra be kellett vonulnia Nagyszebenbe a 23. honvédszázadhoz. A „Magyarország” szerkesztősége megkísérelte fe-

mentését, de eredménytelenül. Jellemző a tisztalelkű és kötelességtudó katonára, hogy bár idők folyamán volt újabb ok és jogcím felmentésének megismétlésére, barátai semmit sem tehettek, mert Zuboly nem volt hajlandó aláírni az ezt célzó kérvényt, amit a szabályzat megkövetelt. 1914 augusztus 3-án utazott el Budapestről, 1915 januárjában főhadnagy lett s ugyanazon év március 8-án indult el az északi harctérre, mint századparancsnok. Uzsok vidékén, a Szurmay-csoportban harcolók között, Komarniki község felett volt a lövészárka. Állandó tüzeles alatt. Iszonyú harc lehetett, ami Zuboly utolsó írásából, a ceruzával odavetett napiparancsból is látható:

„11. számú század. Napiparancs. Oblasce, 1915 március 24-én. Az e hó 14-e óta megújuló éjjeli orosz támadások alatt a század tisztikara és legénysége ismételten bebizonyította, hogy megfelel annak a bizalomnak és kipróbált kötelességtudásnak, mely a védelmére bízott magaslat megtartásában nyilvánul. A rendkívüli fáradalmak és teljesítmények ellenére a század erélyes ellenállásán megtört az ellenség ereje és legutóbb a ma éjjeli támadás alkalmával a század éberségén és buzgalmán újból meghiúsult az ellenség betörési szándéka. Midőn a tisztek és szakaszok ezen odaadó munkájáért köszönetemet és elismerésemet fejezem ki, egyúttal megállapítom, hogy ezúttal a 4. szakasz legénysége leleményességének és megbízhatóságának kitűnő példáját szolgáltatta. Ezen parancsom a legénység előtt szakaszonként kihirdetendő. Bányai Elemér, főhadnagy”.

Ez volt az utolsó írása annak a kéznek, mely annyi marandó betűvel szántotta s vetette be a magyar kultúra papirosát. Tisztaságának és lelkeségének erejétől a szavait másoló toll kegyelettel meghajlik.

„Nagyapteken, április 2-án, kora hajnalban támadtak az oroszok. Gránátokkal és srapellekkel lőtték szüntelenül azt a pontot, ahol éppen Zuboly százada volt. Egy lecsapó gránát nagy tölcsért vágott a földbe s a detonáció ereje Zubolyt belesújtotta a földtölcsérbe, úgyhogy mellig állott benne. Emberei odarohantak hozzája, körülötte egy-egy véres hant, az arca krétafehér és csupa vér. Ásókat kaptak, hogy kiássák a földből, megfogták a vállát, hogy kiemeljék. Ekkor felnyitotta a szemét:

— Ne nagyon húzzatok, nagy fájdalmaim vannak. A jobbkarom hiányzik.

A szemét lecsukta, fejét lehajtotta. Meghalt.” („Zuboly könyve” — kiadta a Budapesti Újságírók Egyesülete 1916, 266-ik oldal).

Hiányzott a jobbkarja, nem tudott volna többet írni — meghalt bele.

Ágyúdörgés közt temették el nagyszombaton Komarniki község temploma mellé.

A Budapesti Újságírók Egyesülete elhatározta, hogy a magyar újságírás nagy halottját hazahozatja. Balla Károly, Zuboly unokatestvére és Szakács Andor szerkesztő vállalkozott a nehéz és kegyeletes feladatra.

1915 szeptember 19-én, vasárnap délelőtt temettük el Zubolyt a kerepesiúti temető halottasházából a hősök parcellájának díszsírhelyére, katonai pompával. Feledhetetlen temetés volt. A lelke mindenkinek könnyezett, de hőst temettünk, magyar hőst, honvédtisztet, akinek szelleméhez nem illett volna a zokogás. Rengeteg ember állta körül a csákós-kardos koporsót, mely a sok virágtól mintha kert közepén feküdt volna. A halottasház előtti tér embereinek, lépcsőn állva, pásztorbotos főpap beszélt, a nagy püspök: Prohászka Ottokár, kinek zengő szavát el-elkapta az őszeleji, gyöngye szellő:

— Igaz ember, feddhetetlen ember, önzetlen munkás, a magyarság szeretője, a magyar történelem szerelmese, a közélet munkása, *egy* teljes lelkes odaadás, odaadás, áldozat, vagyis *élet; élet* a javából, a legszebb, a legharmonikusabb, dicsőséges élet...

— És ez az ember, ha nem is imádkozott sokszor, mint halottam, de az élete imádságos élet volt, mert az élete nemes, jó, nagy tett volt, mert az élete harmonikus odaadás, önzetlen munka volt, mert az élete hűség, kitartás, jellem volt...

— Ennek az embernek a lelkében Magyarország, magyar élet, magyar történelem, magyar évszázadok eleven lelke lüktetett... úgy esett el, mint hozzá méltó volt: harctéren ...

— Az apostol mondja: a hit elmúlik, a remény megszűnik, de a szeretet, a szeretet, a szeretet el nem múlik... Ilyeneket mondott ott az aranyszájú nagy pap.

És az azóta eltelt évek lélekjáró napjain, mikor emlékezések táncolnak lépteim körül, — a pesti utcák hömpölygésében, ott a Central-kávéház környékén, mintha tűnő, különös alakja ott suhanna ... még szól is valamit.

— Kitartás. Tisztesség: — ez nektek szóló végrendeletem.